

PRZEGLĄD GEOGRAFICZNY

Revue polonaise de Géographie

ORGAN POLSKIEGO
TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO.

ORGANE DE LA SOCIÉTÉ
POLONAISE DE GÉOGRAPHIE

REDAKTOR

SOUS LA DIRECTION DE

STANISŁAW LENCEWICZ

TOM XIV.

ZESZ. 1—2.

Odbitka:

Extrait:

Jerzy Smoleński

Geopolityczne barjery nadmorskie

Les barrières géopolitiques littorales

Geopolitische Küsten-Barrieren

BIBLIOTEKA
INST. GEOGR. U. J.

WARSZAWA
SKŁAD GŁÓWNY W KASIE IM. MIANOWSKIEGO
W KRAKOWIE KSIĘGARNIA „ORBIS“

1934

JERZY SMOLEŃSKI

Geopolityczne barjery nadmorskie.

(Geopolitische Küsten-Barrieren).

Ogólna geografia polityczna nie rozporządza dotychczas dostatecznie rozbudowaną typologją elementów terytorjalnych, będących przedmiotem jej rozważań. Mamy wprowadzić klasyfikację państw ze względu na ich wielkość i cechy wewnętrzne fizjo- i antropogeograficzne oraz położenie matematyczne i geograficzne. Odnosnie jednak do rzeczy najistotniejszej dla geografii politycznej, mianowicie położenia geograficzno-politycznego: stosunku (statycznego i dynamicznego) do sąsiednich politycznych obszarów, systematyka jest nader uboga. Wyjątkiem jest wyróżnienie takich pojęć jak państwo jedno- lub dwufrontowe, państwo buforowe, albo forpoczty wzrostu („Wachstumspitzen“). A choć pewne kategorie terytorjalne oparte na kryterjach czysto geograficznych (państwo kontynentalne-wewnętrzne, obwodowe-nadmorskie, pomostowe, wyspiarskie i t. p.) zawierają treść geograficzno-polityczną wynikającą ze związku zachodzącego między położeniem geograficznym państwa, a jego potrzebami, tendencjami rozwojowymi i możliwościami, to niemniej systematyka ta jest zbyt ogólna, by była wystarczająca. Stan ten jest o tyle niekorzystny, że ogranicza stosowanie w geografii politycznej metody porównawczej, stanowiącej drogę do uogólnień, do wykrycia ew. prawidłowości zjawisk. Dlatego sędzę, że pożytecznym będzie wyodrębnienie pewnego typu obszaru politycznego, nierozważanego dotychczas szczegółowo i poświęcenie mu bliższej uwagi, tem bardziej, że w dziejach rozwoju terytorjalnego wielu organizmów państwowych i w dynamicznym ich ustosunkowaniu się wzajemnem odgrywa on ważną rolę. Jest to typ, który określam nazwą terytorjalno-politycznej (albo geopolitycznej) *barjery nadmorskiej*.

I. Pojęcie geopolitycznej barjery. — Barjera nadmorska.

Barjerą terytorjalno-polityczną albo geopolityczną w szerszym znaczeniu jest każdy obszar polityczny, zamykający pewnemu państwu dostęp do innego obszaru, z którym bezpośrednio zetknięcie odpowiadałoby życiowemu interesowi tego państwa. W stosunku tym mamy więc do czynienia z trzema obszarami: 1) państwem odciętem (zupełnie lub częściowo), 2) barjerą odcinającą, 3) terytorjum przez istnienie barjery mniej lub więcej dla danego państwa uniedostępnionem. Tem terytorjum może być obszar, należący do tego samego państwa (eksklaw polityczna), albo obszar obcy, z którym bezpośrednio zetknięcie przedstawiałoby szczególne korzyści, zazwyczaj ekonomiczne, albo wreszcie obszar morski, do którego dostęp ma dla państwa z reguły doniosłe znaczenie zarówno gospodarcze jak polityczne.

Na tle omawianego stosunku powstaje często tendencja ekspansji odciętego państwa, skierowana ku opanowaniu barjery. Podkreślić należy, że wartość samego terytorjum tworzącego barjerę ma przy tej dążności znaczenie drugorzędne, zawładnięcie niem jest tylko środkiem, celem zaś — uzyskanie kontaktu z obszarem leżącym poza barjerą.

Najważniejszym z wymienionych wyżej rodzajów barjer terytorjalno-politycznych jest bezsprzecznie *barjera nadmorska*. Jest to obszar polityczny zamykający pewnemu państwu zupełnie lub częściowo dostęp do morza. Najprostsza ta definicja nie jest jednak ścisła, odpowiadałoby jej bowiem każde państwo nadmorskie, obwodowe, w stosunku do sąsiadującego z niem państwa kontynentalnego, wewnętrznego. A przecież nie będziemy nazywać barjerą nadmorską obszaru Niemiec wschodnich i Polski wobec Czechosłowacji, albo Włoch północnych czy Niemiec wobec Szwajcarii, chociaż kraje te rozciągają się między granicami wymienionych państw a morzem. Momentem ograniczającym definicję, który musi być brany pod uwagę, jest tu stosunek wielkości wchodzących w grę terytorjów. Pozatem wchodzi w grę strona dynamiczna, t. j. istnienie albo nieistnienie tendencji oparcia granic o morze, decydującej o tem, czy obszar dzielący odgrywa rolę przeszkody faktycznej, czy jest nią tylko formalnie. Ta tendencja, znajdująca wyraz w orientacji polityki terytorjalnej państwa, warunkowana jest nie tylko jego geograficznem położeniem oraz fizjograficznym charakterem barjery, ale także wewnętrznymi stosunkami antropogeograficznymi państwa (gęstość zaludnienia, typ

i stopień kultury, struktura gospodarcza). Ponieważ te zmieniają się w czasie, przeto parcie ku morzu może nie być zjawiskiem pierwotnym lecz pojawiać się jako wyraz pewnego etapu ewolucji politycznej i gospodarczej państwa. Przykładem jest historyczny stosunek Rosji do Bałtyku. Etapu tego nie osiągnęła jeszcze np. Abisynja. W tych warunkach obszar zamykający dostęp do morza staje się z czasem geopolityczną barjerą nie będąc nią poprzednio.

Dynamiczny charakter stosunku państwa odciętego do nadmorskiej bariery sprawia, że obszar jej równocześnie tamuje dostęp do morza i pośredniczy w związkach z niem. Spełniając funkcje zarówno przeszkody jak łącznika posiada wszelkie cechy przypisywane t. z. strefie granicznej, i to jako całość, a nie tylko wzdłuż linii zetknięcia (granicy) z odciętem przez siebie państwem.

II. Typy barjer nadmorskich.

Wśród barjer nadmorskich, które znajdujemy na dzisiejszej politycznej mapie globu lub które istniały w przeszłości, wyróżnić można różne typy.

W stosunku do państwa wewnętrznego, ograniczonego w swobodnym dostępie do pobliskiego morza przez istnienie bariery, ta może być: 1) *zupelną*, czyli zamykającą, albo 2) *niezupelną*, czyli zacieśniającą tylko wspomniany dostęp.

1) *Barjerą zupelną* jest dla Boliwji północne Chile (Tacna), dla Abisynji — nadbrzeżny pas kolonij europejskich: włoska Erytrea, francuskie Djibuti, brytyjskie i włoskie Somali. Królestwu Jugosławji zamyka dostęp do Morza Egejskiego grecka Macedonja, której wschodnia część wraz z europejskiem terytorjum Turcji odcina od tegoż morza Bułgarję. Formalnie za barjerę oddzielającą od Pacyfiku Argentynę uważać można długie a wąskie terytorjum Rep. Chilijskiej, a Palestynę — za barjerę Keraku. To samo dotyczy obszarów, oddzielających od Adrjatyku dzisiejszą Austrję i Węgry.

Liczniesze przykłady zupelných barjer nadmorskich znajdujemy w przeszłości. Przed wojną światową barjerą taką dla królestwa Serbskiego stanowiły należące do Austro-Węgier krainy nadadrjatyckie Dalmacji, Bośni i Hercegowiny. W okresie wojen napoleońskich obraz Europy daje kilka przykładów efemerycznych barjer zupelných. Przyłączone do Francji krainy na prawym brzegu dolnego Renu od Niderlandów po Lubekę odgradzały terytorjum Związku Reńskiego od Morza Niemieckiego; podobną barjerę od strony Bałtyku tworzyło równocześnie wobec W. Ks. Warszawskiego Królestwo Pruskie. T. zw. Prowincje Illiryjskie odgraniczały cesarstwo Austrjackie od M. Adrjatyckiego, Rzeczpospolita Liguryjska odgrywała tę samą rolę między Piemontem i Parmą a M. Śródziemnem.

W połowie XVII w. posiadłości szwedzkie na wschodnim i południowym

brzegu Bałtyku zamykały dostęp do tego morza Rosji, tworząc barjerę zupełną, którą dopiero Piotr W. przelamał. Dobrudża w ręku Bułgarów, a potem Turcji odcinała w XVI w. i później Wołoszczyznę od M. Czarnego, turecka Besarabja — Mołdawję.

Rzeczpospolita Genueńska oddzielała od brzegów M. Śródziemnego w ΔIV do XVIII w. księstwa Medjolanu i Parmy. Od XIII do XV wieku posiadłości Krzyżaków zamykały dostęp do Bałtyku Polsce. W XIII wieku Macedonja i Tracja należąc do ces. Bizantyńskiego były dla Bułgarji barjerą od strony M. Egejskiego. W czasie wojen Krzyżowych powstałe królestwo Jerozolimskie, hrabstwo Tripolisu i księstwo Antiochji stanowiły barjerę nadmorską dla emiratu Damaszku, później dla państwa Saladyna i Jubidów. W VI w., Septimanja w posiadaniu Wizygotów odcinała od M. Śródziemnego państwo Franków. Przykładów takich można znaleźć więcej.

Nieobojętnem jest, czy państwo odcięte barjerą zupełną od pewnych wybrzeży styka się jednak z innym morzem (np. Jugosławja, Bułgarja), czy pozbawione zostaje wogóle dostępu do brzegów morskich stając się państwem czysto lądowem, wewnętrznem (np. Boliwja, Abisynja). W związku z tem wyróżnić można wśród barjer nadmorskich zupełnych: a) *jednostronne*, i b) *absolutne*.

2) *Barjery niezupełne*, zacieśniające lecz nie zamykające w całości dostępu do morza, są zjawiskiem częstszem. Taką barjerę względem Z. S. S. R. tworzy terytorjum Łotwy i Estonji, względem Polski obszar Litwy, Prus Wsch. i Gdańska oraz częściowo wschodniego Pomorza niemieckiego, ten sam charakter ma dla Niemiec pn. Holandja, dla Belgji Holandja zachodnia, dla Jugosławji włoska Istrja i Litorale. Za barjerę nadatlantycką w stosunku do Hiszpanji uważać można Portugalję. Dostęp Kanady do Pacyfiku zwięża południowa nadbrzeżna wypustka Alaski. Ogranicza zetknięcie Mandżurji z oceanem terytorjum sowieckie na wsch. od Ussuri (Primorje pd.), a częściowo i japońskie na pn. od Korei. Od wybrzeży morza Pd.-Chińskiego odcięty jest Sjam przez Indochiny francuskie, na zachodzie wąską barjerą tworzą brytyjskie posiadłości nad Oc. Indyjskim. Tę samą rolę wobec północnej Argentyny odgrywa Urugwaj i pd. cypel Brazylji.

W przeszłości charakter barjery miała m. i. Dalmacja w posiadaniu rzp. Weneckiej, a potem Austrii, pd. Besarabja w stosunku do przedwojennej Rumunji, Skanja i Hallandja w posiadaniu Danji w XVI w., Pomorze szwedzkie po wojnie 30-letniej, posiadłości Kawalerów Mieczowych (wobec Litwy i Rusi), w starożytności kolonje greckie na wybrzeżach Azji Mniejszej, fenickie nad M. Śródziemnem, etc. etc.

Gdy barjera nadmorska niezupełna nietylko zwięża dostęp za-brzeżnego państwa do morza, ale równocześnie rozбивa ten dostęp na dwie części, wówczas terytorjum tworzące barjerę graniczy z państwem odciętem nie na samym froncie wewnętrznym lecz

i z obu boków, jest więc przez obszar tego państwa z trzech stron otoczone. Ten typ nazwać można *barjerą oskrzydloną*. Przykładem może być Zara, hiszpańskie Marokko, zaś w przeszłości księstwo (a potem królestwo) Prus przed upadkiem dawnej Polski, albo dawne Pomorze szwedzkie. Zaliczyć tu można także mniejsze, izolowane kolonje, położone na wybrzeżu dużych terytorjów politycznych obcych. Stanowią one forpoczty kolonjalnej ekspansji („Wachstumspitzen“), lub przeciwnie, resztki przetrwałej dawnej kolonjalnej potęgi, niejako relikty terytorjalno-polityczne. Charakter pierwszych mają np. położone na wybrzeżach chińskich Dairen

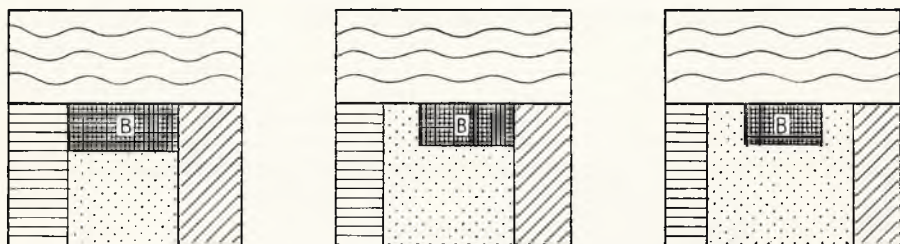

Fig. 1. Schemat barjer nadmorskich samodzielnych: zupełna, niezupełna, niezupełna oskrzydłona.

(jap.) i Fort Bayard (franc.), drugim odpowiadają m. i. portugalskie kolonje w Indjach.

Ważnym momentem dla systematycznej klasyfikacji barjer nadmorskich jest ich geograficzno-polityczny stosunek do państw sąsiadujących z obszarem odciętym. Pod tym względem wyróżnić się dadzą następujące typy:

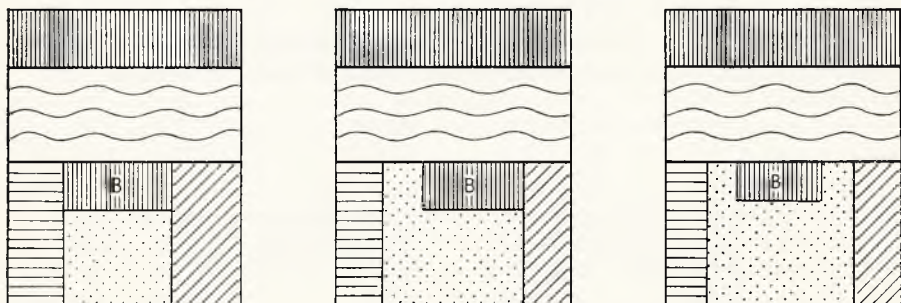

Fig. 2. Schemat barjer nadmorskich typu kolonjalnego, przeciwbieżnych: zupełna, niezupełna, niezupełna oskrzydłona.

1) Barjera stanowi odrębne, niezależne państwo, jak Łotwa, Estonia, Portugalja, Liberja, Urugwaj. To barjery *politycznie samodzielne* (p. schemat fig. 1).

2) Barjera jest częścią składową (w regule kolonją) państwa nie stykającego się bezpośrednio z terytorjum politycznym odciętym. Jest to charakterystyczny *typ kolonialny*. Należy doń większość nadbrzeżnych kolonij zamorskich państw europejskich.

W obrębie tego typu częste są posiadłości kolonialne powstałe pod wpływem znanej tendencji opanowania przeciwległych wybrzeży. Przykłady: w przeszłości Grecja — brzegi Azji Mniejszej; Szwecja — pd. brzegi Bałtyku; Danja — pd. Szwecja; obecnie Hiszpanja — Marokko etc. (p. schemat na fig. 2).

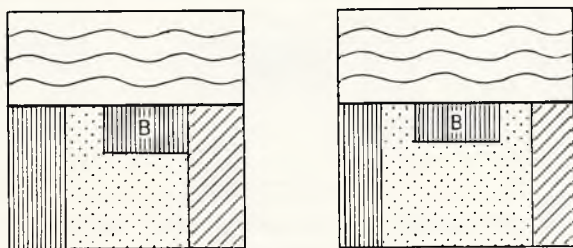

Fig. 5. Schemat barjer nadmorskich eksklawowych: normalna, oskrzydłona.

3) Barjera jest częścią składową państwa sąsiadującego z obszarem odciętym, ale sama nie styka się z nim bezpośrednio, będąc jego eksklawą (rzadziej kolonją), dlatego nazwać ten typ można *eksklawowym*. Przykłady: Alaska, Prusy Wsch., Zara. (fig. 3).

4) Barjera stanowi integralną część państwa sąsiedniego i wiąże się z nim terytorjalnie. Jest to typ *oskrzydłający* najczęstszy w obszarach nie-kolonjalnych. Przykłady: Tacna-Arica, Istrja-Litorale, pd. Holandja, wschodnie Pomorze niemieckie, pn. Norwegja, pn. Albanja, grecka Macedonja, Primorje. (fig. 4).

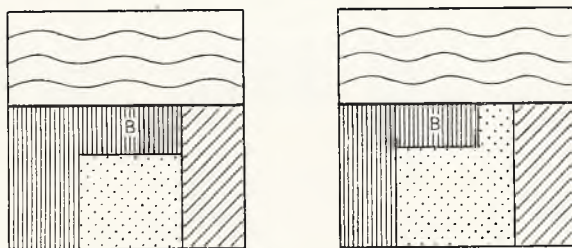

Fig. 4. Schemat barjer nadmorskich oskrzydłających: zupełna, niezupełna.

Wymienione typy mogą w obrębie tej samej bariery występować w różnych kombinacjach, obszar bowiem odcinający od morza pewne państwo może być *politycznie jednolity* lub składać się z części należących do różnych organizmów państwowych, t. j. stanowić barjerę *politycznie złożoną*.

III. Uwarunkowanie geograficzne barjer nadmorskich.

Rozpatrując terytorja barjer nadmorskich pod kątem ich stosunku do obszarów wewnętrznych, przez nie odciętych, zauważyć można, że najczęściej tu mamy do czynienia z terenami fizjogeograficznie różniącymi się od siebie. Odznaczając się odmiennymi cechami naturalnymi reprezentują one bądź odrębne jednostki geograficzne, bądź części odrębnych — różnych od wnętrza lądu — krain geograficznych.

Północna część republiki chilijskiej odcinająca Boliwię od oceanu obejmuje posuszne nadbrzeże i zachodni skłon Andów, wybitnie różniący się od skłonu wschodniego, boliwijskiego, obfitującego w opady i pokrytego bujną wegetacją.

Barjera sowiecko-japońska, zamykająca od wschodu ~~dostęp~~ Mandżurji do Pacyfiku, zaznacza się ~~wyraźnym przeciwieństwem~~ nadmorskiej krainy górskiej (Sichota-Alin, G. Białe) w stosunku do wewnętrznej kotliny.

Dobrudża, która w czasie, gdy znajdowała się w posiadaniu Bułgarji, a potem Turcji, oddzielała od M. Czarnego dawne gospodarstwo Wołoskie, jest wybitną indywidualnością geologiczną i geograficzną, jako stary, zrównany masyw, kontrastujący z przyległą akumulacyjną niziną.

Powtarzająca się w dziejach odrębność polityczna zachodnich wybrzeży Azji Mniejszej (starożytne kolonie greckie; państwa Mysji, Lydji, Karji; zdobycze rzymskie w II w. przed Chr. etc.) stwarzająca z nich nadmorską barjerę, znajduje różnoważnik geograficzny w przeciwieństwie klimatu i budowy wyżyny Anatolskiej a obszaru nadbrzeżnego, który na zach. od południka Konstantynopola ma raczej charakter śródziemnomorsko-europejski.

Podobny oddźwięk w historii terytorjalno-politycznej znajdowała indywidualność geograficzna Krasu nadadriatyckiego, Riwieri włoskiej, napływowego nadbrzeża M. Niemieckiego, krain nadbałtyckich etc.

Brandenburgja była przed pokojem westfalskim (r. 1648) państwem czysto wewnętrznym. Barjerę odcinającą je od morza stanowiły księstwa Meklemburskie i Pomorskie, leżące w pasie pojezierzy nadbałtyckich, wyróżniających się hipsometriją i morfologją od reszty niemieckiego niżu. Stosunek tych krain do zakłęsłego obszaru Marchji Brandenburgskiej jest podobny, jak stosunek pojezierza Kaszubskiego i Mazurskiego (Pomorze Gdańskie, Prusy Wschodnie) do niziny Wielkopolskiej i Mazowieckiej. I tu — na tle podobnych różnic podłoża — powstały nadmorskie barjery. Różnice te są jednak w danym przypadku zbyt podrzędne, by gwarantować trwałą odrębność polityczną krajów pojeziernego nadbrzeża przy silniejszym naporze z wnętrza lądu. Dowodzi tego dotarcie Brandenburgji do Bałtyku i dostęp do morza Polski.

Wybitne różnice charakteru fizjogeograficznego obszarów nad-

brzeźnych, a przyległej krainy wewnętrznej stanowią więc okoliczność sprzyjającą powstawaniu politycznych barjer nadmorskich. Nieobojętny jest przytem stosunek obszaru barjerowego do sąsiedniego obszaru nadmorskiego — dalszego ciągu nadbrzeża. Jeśli tworzą wspólnie całość geograficzną o jednolitych cechach, wówczas związek ich wzajemny silniejszy jest niż z wnętrzem lądu. Przedstawia to warunki ułatwiające ekspansję terytorjalną wzdłuż wybrzeża silnemu państwu sąsiedniemu, w którego posiadaniu znajduje się przyległa część krainy nadbrzeżnej. Tym właśnie warunkom zawdzięczają najczęściej powstanie „barjery oskrzydlające“.

Drugim momentem, zwracającym uwagę w uwarunkowaniu geograficznym nadmorskich barjer jest częste występowanie naturalnych przeszkód komunikacyjnych między obszarem nadbrzeżnym tworzącym barjerę, a wnętrzem lądu. Mają one charakter bądź granic naturalnych, bądź przyrodzonych stref oporu.

W pierwszym rzędzie wchodzi tu w grę przeszkody orograficzne: pasma górskie, przebiegające równoległe do wybrzeża. Wystarczy przypomnieć polityczno-geograficzną rolę gór Rodope między Bułgarią a barjerą greckiej Macedonji, pn. Alp Skandynawskich oddzielających Finlandję od norweskich wybrzeży M. Lodowatego Północnego, gór Sichota-Alin w stosunku do Mandżurji, pn. zach. odgałęzienia Atlasu, do którego sięga hiszpański Er-Rif jako barjera dla francuskiego Marokka, pasmo górskie (1000 do 2000 m) oddzielające najwęższą część barjery erytrejskiej od Abisynji, łańcuch Andów etc.

Przykładów z przeszłości dostarczają m. i. pn.-zach. Apeniny w stosunku do dawnej republiki Genueskiej, G. Pontyjskie, o które z początkiem II w. przed Chr. opierało się państwo Pontu, a w XIII w. cesarstwo Trapezuntu, jako nadmorska barjera dla państwa Ikonjum, G. Taurus odgrywające podobną rolę między temże państwem a nadbrzeżnym królestwem Armenji po IV wyprawie krzyżowej, a w starożytności stanowiące zaplecze Cylicji, etc.

Analogiczne znaczenie jak pasma górskie mają ciągnące się równoległe do brzegu morskiego (lecz w pewnym od niego oddaleniu) obszary anekumeny pustynnej (np. Puna de Atacama), bezdroża krasowe (np. kras dalmatyńsko-hercogowiński), wielkie rzeki (np. Ussuri lub dawniej południkowy odcinek dolnego Dunaju), moczary i puszcze leśne (np. w Prusiech Wsch.). Chodzi tu więc wogóle o wszelkie czynniki hamujące i zluźniające związek terytorjów nadbrzeżnych z wewnętrznymi.

Podkreślając ich niewątpliwą wagę przy powstawaniu barjer nadmorskich, odpowiadającą tendencji umiejscowienia granic po-

litycznych na naturalnych przeszkodach (granice naturalne) i strefach oporu, stwierdzić równocześnie należy, że znaczenie ich nie jest trwałe. Izolacyjne oddziaływanie tych czynników, na którym ich geopolityczna rola polega, zmniejsza się bowiem z czasem w miarę postępu komunikacji, trzebieży puszc granicznych, osuszania bagien etc. To też geograficzne uzasadnienie bariery nadmorskiej, polegające na naturalnym odcięciu jej obszaru od wnętrza lądu w czasie jej powstania, nie gwarantuje samo przez się jej trwałości. O wiele donioślejsze okazuje się pod tym względem zróżnicowanie stosunków antropogeograficznych, powstałe nieraz na skutek istnienia naturalnej przeszkody w ciągu okresu, w którym miała ona charakter hamulca, trwające nadal i wtedy, gdy przeszkoda ta straciła znaczenie izolacyjne.

To samo tyczy antropogeograficznych konsekwencji różnicy fizjograficznej między obszarem nadbrzeżnym a wewnętrznym, o której znaczeniu była mowa poprzednio.

To, co wyżej powiedziano o roli pasm górskich równoległych do brzegu morskiego, tłumaczy częstsze występowanie barjer nadmorskich na wybrzeżach podłużnych (t. zw. typ pacyficzny) niż poprzecznych (typ atlantycki). Wogóle jednak sprawa ew. uwarunkowania tych bajer przez konfigurację samego wybrzeża przedstawia się mniej prosto. Znajdujemy przykłady terytorjów tworzących bariery zarówno u wybrzeży płaskich jak stromych — bogato, jak i słabo rozwiniętych.

Wybrzeże o właściwościach korzystnych dla żeglugi, przedstawiając obiektywnie większą wartość, winno, teoretycznie rzecz ujmując, wzbudzać silniejsze „parcie ku morzu“ od strony przyległego wnętrza lądu, nb. pod warunkiem odczuwania tam jego potrzeby i rozumienia jego wartości. Z drugiej jednak strony wywoływać ono może wcześniej dochodzącą do realizacji tendencję do opanowania go ze strony społeczeństw nadmorskich (z sąsiednich lub przeciwbrzeżnych terytorjów), już z morzem zżytych, umiających z dostępu do niego korzystać i lepiej oceniających wartość dobrze ukształtowanego wybrzeża. Przypomnieć tu można dzieje barjer u zachodnich brzegów Azji Mniejszej. Trwałości historycznej one zresztą nie wykazały.

Wybrzeża o cechach mało korzystnych przedstawiają mniejszą atrakcję. Odnosi się to jednak nie tylko do przyciągania ew. inwazji od strony morza lecz i do dynamicznego stosunku do zachodzącego. Niemniej parcie ku morzu ze strony państwa wewnętrznego

nego istnieje w zasadzie i w tym przypadku, ma jednak raczej charakter tendencji dotarcia do naturalnych granic przy normalnym procesie ekspansji terytorjalnej. Tendencja ta znaleźć może — chwilowe zresztą — zaspokojenie w oparciu granicy o linię lub strefę oporu, równoległą do wybrzeża, o jakich poprzednio była mowa. Fakt znikania z czasem barjer tym warunkom odpowiadających wskazuje, że stan powyższy jest tylko etapem w terytorjalnym rozwoju żywotnego państwa wewnętrznego i podkreśla podrzędność wszelkich innych granic naturalnych w porównaniu z brzegiem morskim.

Nawiasem wspomnieć tu można, że przerwa miejscowa w dostępie do morza państwa nadbrzeżnego, nie zasługująca jednak na nazwę barjery, pojawia się nieraz u nasady wysuwającego się z wybrzeża półwyspu (Danja, Korea etc.), który jako silnie zindywidualizowana jednostka geograficzna sprzyja wyodrębnieniu politycznemu. Podobne znaczenie wykazują niekiedy narożniki lądów (Portugalia, Tracja, Jemen, Oman).

Dla wyczerpania zagadnienia uwarunkowania naturalnego barjer nadmorskich poruszyć jeszcze należy znaczenie rzek przepływających obszar nadbrzeżny. Jeśli rzeka powyżej ujścia płynie na pewnej przestrzeni równoległe do wybrzeża, może stanowić przeszkodę na drodze ku morzu i tem samem ułatwiać powstanie nadmorskiej barjery (Ussuri, Urugwaj). Zasadniczo jednak rzeki i ich doliny wiążąc zabrzeże z wybrzeżem przyczyniają się do wytworzenia ściślejszego związku między temi obszarami. Dlatego choć nie brak licznych przykładów barjer nadmorskich, na których obszarze znajdują się ujścia rzek, płynących z terytorjów odciętych (Ren, Wisła, Tajo i Duero, przed wojną światową Niemen etc.), charakterystyczną jest rzeczą, że przerwy w barjerach niezupełnych często przypadają właśnie w sąsiedztwie dolnego biegu wielkiej rzeki. Przykładem Kongo, La Plata, Newa, Niemen, Wisła przed r. 1772.

Efemeryczne istnienie wykazują drobne twory polityczne, ograniczone przestrzennie do ujściowego obszaru wielkiej rzeki i tutaj tworzące lokalną barjerę nadmorską. Zamykając wylot naturalnej drogi wodnej (i ew. dolinnej), prowadzącej z wnętrza lądu do morza, są mimo niewielkich rozmiarów szczególnie dotkliwe dla państwa, obejmującego dorzecze danej rzeki, i dlatego narażone na silny nacisk polityczny od strony lądu. Większą trwałość zapewnia im ew. położenie buforowe (Holandia). Klasycznym

przykładem barjery będącej takim *tamponem ujściowym* jest terytorjum W. M. Gdańska.

IV. Uwarunkowanie historyczne barjer nadmorskich.

Barjera nadmorska samodzielna, t. j. będąca niezależnem terytorjum politycznem, może być państwem *autochtonicznem*: organizacją ludności tubylczej (np. Łotwa, Estonja, Albanja), — albo *allochtonicznem*, wytworzonym przez element obcy, który zawładnąwszy danym obszarem uzależnił od siebie ludność miejscową, wzgl. wyparł ją lub wytępił, sam zaś zerwał związek polityczny z obszarem wyjściowym (np. dawne Królestwo Jerozolimskie, Ks. Normandji, państwo Zakonu Krzyżackiego).

Autochtoniczne państwo barjerowe może posiadać ludność o tym samym składzie etnicznym co przyległe państwo wewnętrzne, wówczas przedstawia twór przejściowy, nie mający warunków trwałości. (Przykłady: dawna Rep. Genueńska, ks. wschodniego Pomorza i i.). Wspólnota etniczna stwarza bowiem więź, która z czasem doprowadza do połączenia politycznego sąsiadujących terytorjów. Gdy natomiast kraj nadbrzeżny, reprezentujący samodzielną barjerę, zamieszkuje lud inny, niż zasiedlający przyległe wnętrze lądu, wtedy do ew. różnic fizjograficznych między temi obszarami, warunkujących ich polityczną odrębność, przybywa dalszy moment dzielący w postaci zróżnicowania ludności. Jest to moment szczególnie doniosły, wyodrębniające jego znaczenie trwa bowiem i wówczas, gdy wpływ większości naturalnych czynników izolacyjnych traci wartość. To też barjery nadmorskie, o ile (— i dopóki) są dziedziną bytowania odrębnego ludu, wykazują trwałą tendencję do politycznej samodzielności, którą uzyskują nawet po opanowaniu przez sąsiednie, silne państwo wewnętrzne, w momencie gdy państwo to ulegnie osłabieniu. Przykładem dzieje Niderlandów, Finlandji, Łotwy, Estonji, Albanji.

Allochtoniczne państwo barjerowe opiera się na elemencie państwowotwórczym napływowym. Gdy ten zdoła wyprzeć, wytępić lub zasymilować ludność miejscową, państwo nabiera cech odpowiadających omówionemu powyżej typowi barjer samodzielnych autochtonicznych, różniąc się od nich tylko genezą. Podobnie jak one korzysta z odrębności etnicznej w stosunku do wewnętrznego sąsiada.

U podstaw obecnej odrębności politycznej W. M. Gdańska w stosunku do

Polski leży dokonane przez Krzyżaków wytopienie miejscowej ludności kaszubskiej (rzeź gdańska 1509 r.) i utrwalenie odtąd większości niemieckiej w mieście i okolicy.

Gdy natomiast władza grupy etnicznej napływowej polega na przewadze organizacyjnej i kulturalno-ekonomicznej, ale nie ilościowej, a proces asymilacji wzgl. wypierania grupy autochtonicznej postępuje wolniej niż jej kulturalna i ekonomiczna emancypacja, — wówczas następuje z czasem opanowanie władzy przez ludność rdzenną będącą w większości; barjera allochtoniczna staje się autochtoniczną.

Przypomnieć tu można historyczną rolę żywiołu niemieckiego na obszarze dzisiejszej Łotwy i Estonji, — ewolucję polityczną tych krain od czasów państwa Zakonu Kawalerów Mieczowych (Kurlandja, Inflanty).

Również dla barjer niesamodzielnych politycznie, wchodzących w skład większych organizmów państwowych, doniosłą rolę odgrywa skład ich ludności. Wspólnota etniczna (pierwotna lub osiągnięta przez kolonizację) obszaru barjerowego z państwem, do którego ten obszar należy, zapewnia barjerze — *ceteris paribus* — większą trwałość; wspólnota etniczna z państwem odciętem trwałości tej zagraża.

Por. znaczenie dla Prus Wschodnich większości niemieckiej, osiągniętej (po wytopieniu Prusaków) drogą kolonizacji kraju, której wynaradawiany element muzurski (polski) na południu nie zdołał zrównoważyć.

Stosunki etniczne wywołane przez kolonizację grecką na wybrzeżach Azji Mniejszej były podstawą powstawania tam — i odnawiania się — greckich wzgl. bizantyjskich barjer nadmorskich. To samo tyczy Istrii i Dalmacji w stosunku do Włoch.

Najważniejszych zresztą czynników, decydujących o większej lub mniejszej trwałości barjery nadmorskiej, szukać należy nie w jej granicach lecz poza jej obszarem. Są one natury zarówno ilościowej jak jakościowej.

Barjera — jako taka — jest tworem stosunkowo małym (to tkwi w samym jej pojęciu). Samodzielna, reprezentująca odrębne państwo, jest więc najczęściej stroną słabszą wobec wewnętrznego państwa odciętego. Znika, gdy jego naporowi sprostać nie zdoła, — jeśli zaś jest silniejsza i rozszerzając granice zagarnia i przyłącza przyległe krainy wewnętrzne, traci cechy barjery, zmieniając się w normalne państwo nadmorskie. Tak tedy proces terytorjalnej ekspansji, czy to skierowanej od wnętrza lądu ku morzu ze strony państwa odciętego, czy też ku wnętrzu lądu ze strony państwa barjerowego, doprowadza do zniknięcia barjery nadmorskiej. „Prawo przestrzeni“ (Raumgesetz), sformułowane w geografii politycznej przez

Ratzla, przejawia się na niekorzyść tego typu terytorjalno-politycznych tworów.

Ewolucja powyższa dotyczy również barjer o typie kolonialnym, niesamodzielnych. Liczne kolonie zamorskie państw europejskich miały pierwotnie formalny charakter barjer nadmorskich, utraciły go rozszerzając się w głąb lądu. (Kanada, St. Zjedn. A. P., Brazylja, Argentyna etc.).

Barjera niesamodzielna, będąca częścią większego państwa, opiera swe istnienie na jego żywotności i sile. Rozstrzygającym dla jej losów jest więc stosunek sił tego państwa a sąsiedniego, któremu ona dostęp do morza utrudnia lub zamyka. Zasadnicze przytem znaczenie ma napór ku morzu od strony przyległego państwa. Jego brak zapewnia barjerze względną trwałość. Przypadek ten zachodzi, gdy sąsiednie państwo wewnętrzne nie posiada morskich zainteresowań, w związku z posiadaną strukturą gospodarczą, rodzajem i stopniem kultury.

Skrajnym przykładem może być stosunek do morza społeczeństw koczowniczo-pasterskich. Stąd predystynowane dla barjer nadmorskich były w przeszłości (a są po części i dzisiaj) wybrzeża pn. Afryki, Arabji, Syrji, Azji Mniejszej. Słabym pędem ku morzu odznaczają się społeczeństwa czysto rolnicze. Stosunek ten zmienia się jednak z postępem kultury, z ewolucją ekonomiczną, z nawiązaniem do gospodarki światowej. W ostatnim okresie dziejów tendencja uzyskania (wzgl. utrzymania) dostępu do morza jest u wielkich, żywotnych państw regułą, zaznacza się ona wybitnie w polityce terytorjalnej. Wyjątki (Abisynja, Afganistan) świadczą o stanie polityczno-kulturalnego zacofania.

Geopolityczne bariery nadmorskie narażone są więc na stały i rosnący nacisk zewnętrzny i płynące stąd niebezpieczeństwo, podczas gdy czynniki fizjograficzne sprzyjające ich powstaniu tracą wartość ochronną. Dlatego są to w zasadzie twory przejściowe. Szanse większej trwałości posiadają bądź w wyjątkowym przypadku położenia buforowego (Holandja), bądź przez przynależność do państwa silnego, — i to tak długo, jak ono zapewnić im może obronę. W przeciwnym razie prędzej czy później ulegają naporowi z zewnątrz i wchodzą w skład większej organizacji terytorjalno-politycznej, obejmującej wspólnie zabrzeże i wybrzeże. Zamieszkałe przez odmienną niż wewnątrz lądu ludność, narodowo uświadomioną i dążącą do politycznej odrębności, zjawiać się mogą na widowni dziejów powrotnie, w momentach politycznych prze-

wrotów, jako państwa barjerowe autochtoniczne, zreguły niewielkie, a skutkiem położenia tamującego sąsiadom dostęp do morza skazane w dalszym ciągu na stały nacisk od wnętrza lądu i przez nacisk ten zagrożone w istnieniu.

ZUSAMMENFASSUNG.

1. Als *geopolitische Barriere* ist jeder politische Raum gemeint, der einem Staate den Zutritt absperrt zu einem anderen Raume, dessen unmittelbarer Kontakt den Lebensinteressen dieses Staates entspräche.

In diesem Verhältnis haben wir es also mit drei Gebieten zu tun: 1) der teilweise oder gänzlich abgesperrte Staat, 2) die absperrende Barriere, 3) das Territorium das durch das Vorhandensein der Barriere für den genannten Staat mehr oder weniger unzugänglich erscheint.

Diesem Territorium kann ein Gebiet entsprechen, das zu demselben Staate gehört (politische Exklave), oder ein fremdes, dessen Kontakt dem Staate besondere Vorteile bringen könnte — gewöhnlich wirtschaftliche — oder endlich das Meer, dessen Zugang für den Staat in der Regel von ausschlaggebender, sowohl politischer wie auch wirtschaftlicher Wichtigkeit ist. Auf Grund dieses Verhältnisses ist eine Expansionstendenz des abgesperrten Staates erklärlich, die zur Beherrschung der Barriere führt. Es ist aber zu bemerken, dass dabei der Wert des die Barriere bildenden Territoriums eine untergeordnete Rolle spielt — seine Beherrschung ist nur Mittel, das Ziel dagegen der Kontakt mit dem jenseits gelegenen Gebiete.

2. Die wichtigste von den erwähnten Barriere-Typen ist die geopolitische *Küsten-Barriere*. Es ist ein politischer Raum, der einem Staate den Zutritt zum Meere gänzlich oder teilweise absperrt. Diese einfachste Definition ist nicht ganz einwandfrei. Das beschränkende Moment, das in Erwägung genommen werden muss, betrifft das Größenverhältnis der in Frage kommenden Räume. Ausserdem muss die dynamische Seite beachtet werden, nämlich ob der Drang zum Meere vorhanden ist, der entscheidet, ob die

Sperre tatsächlich eine Hemmung bildet oder aber nur formell als solche erscheint. Dieser Drang, der nicht nur von der geographischen Lage und dem physiographischen Charakter des Gebietes, aber auch von seinen inneren anthropogeographischen Verhältnissen abhängt, erscheint manchmal erst mit der Zeit als Merkmal einer Etappe politischer und wirtschaftlicher Evolution.

Typen von Küsten-Barrieren.

Unter den gegenwärtigen oder geschichtlichen Küsten-Barrieren kann man verschiedene Typen unterscheiden.

1. Im Verhältnis zum abgesperrten Staate kann die Barriere *vollständig* (gänzlich absperrend) oder *unvollständig* (teilweise absperrend) sein.

Der von einem Meere vollständig abgeriegelte Staat kann zu einem anderen Meere freien Zutritt haben — oder aber ausgesprochener Binnenland-Staat bleiben. In diesem Falle ist die ihm den Weg zur See abschliessende Barriere eine *absolute*, — im ersten eine *einseitige*.

2. Wichtig für die systematische Klassifikation der Küsten-Barrieren ist ihr politisch-geographisches Verhältnis zu den Staaten, die an das abgesperrte Gebiet grenzen. Wir unterscheiden:

I) Politisch *selbständige* Küsten-Barrieren, unabhängige Staatsgebiete bildend (Fig. 1).

II) Küsten-Barrieren von *kolonialem Typus* (Fig. 2). Sie gehören zum Staate, der dem abgesperrten Territorium nicht unmittelbar angrenzt.

III) *Exklaven-Typus*: die Barriere gehört zum Nachbarstaate, ist aber von ihm räumlich getrennt (Fig. 3).

IV) *Flankierender Typus*, wo die Barriere ein integraler Teil eines angrenzenden Staates ist und mit ihm räumlich zusammenhängt (Fig. 4).

Innerhalb einer und derselben Barriere können mehrere Typen vorkommen: *politisch zusammengesetzte* Barriere.

Geographische Bedingtheit von Küsten-Barrieren.

Eine vergleichende Übersicht der heutigen und geschichtlichen Küsten-Barrieren lässt erkennen, dass sie grösstenteils besondere, von den abgesperrten Gebieten verschiedene, physiographische Landschaften bilden.

Markante Unterschiede in der Natur dieser beiden Räume scheinen für die Bildung der Küsten-Barrieren günstig zu sein. Nicht gleichgültig ist dabei das Verhältnis des Barriere-Gebietes zum angrenzenden Küstengebiet, das schon ausserhalb der Barriere liegt. Gehören sie zu derselben natürlichen Landschaft, so ist ihr Zusammenhang inniger als mit dem Innern des Landes. Es sind Bedingungen, die eine Expansion längs der Küste einem kraftvollen Nachbarstaate, dem das angrenzende Küstengebiet angehört, erleichtern. Solchen Bedingungen verdanken grösstenteils ihre Entstehung die sog. flankierenden Küsten-Barrieren.

Das zweite Moment, das bei der geographischen Bedingtheit geopolitischer Küsten-Barrieren die Aufmerksamkeit erweckt, ist das häufige Erscheinen von natürlichen Hindernissen zwischen dem die Barriere bildenden Küstengebiet und dem Innern des Landes. Sie haben den Charakter natürlicher Grenzen, Hemmungszonen.

In erster Linie handelt es sich hier um orographische Hindernisse: Bergzüge, die parallel zur Küste verlaufen. Analoge Bedeutung haben auch in einiger Entfernung von der Meeresküste sich erstreckende aride Anökumene-Gebiete, unwegsame Karst-Landschaften, Seen, Sümpfe und zur Küste parallele Laufstrecken grosser Flüsse, sowie mächtige Wälder. Im allgemeinen sind es also jeder Art Hemmungsfaktoren, die den Zusammenhang der Küsten- und Binnenlandgebiete erschweren.

Ihre Bedeutung für die Bildung von Küsten-Barrieren entspricht der bekannten Tendenz zum Anlehnen politischer Grenzen an natürliche Hemmnisse (natürliche Grenzen) oder Hemmungszonen. Es muss betont werden, dass die Bedeutung dieser nicht beständig ist. Das Isolationsvermögen, in dem ihre geopolitische Rolle begründet ist, vermindert sich nämlich mit der Zeit infolge des Verkehrsfortschrittes, Ausrodung der Grenzwälder, Trockenlegung von Sümpfen u. a. Die geographische Bedingtheit mancher Küsten-Barrieren, die ihrer natürlichen Absonderung vom Innern des Landes zur Zeit ihrer Entstehung entspricht, garantiert keineswegs ihre geschichtliche Beständigkeit. Von grösserer Bedeutung in dieser Hinsicht ist die Verschiedenheit anthropogeographischer Verhältnisse, die öfter als Folge des Vorhandenseins natürlicher Hindernisse entstanden ist, während der Zeit wo diese den Charakter eines Hemmungs-Elementes besaßen — und die weiterdauern, obwohl das Hindernis seine Isolationsrolle schon verloren hat.

Dasselbe betrifft anthropogeographische Folgeerscheinungen

der physiographischen Unterschiede zwischen dem Küsten- und binnenländischem Gebiet.

Die erwähnte Rolle der zur Küste parallelen Bergzüge und Ketten erklärt das häufigere Erscheinen von Küsten-Barrieren an Längsküsten (Pazifischer Küsten-Typus) als an Querküsten (Atlantischer Typus). Im allgemeinen ist aber die ev. Abhängigkeit dieser Barrieren von der Beschaffenheit der Küste weniger einfach. Wir finden Beispiele von Küsten-Barrieren sowohl an Flach- wie Steilküsten, an Küsten von reicher wie von schwacher Entwicklung.

Für die Schifffahrt günstige Küsten sollen (theoretisch, da sie objektiv einen grösseren Wert vorstellen) einen stärkeren „Drang zur See“ seitens des angrenzenden Binnenlandes wecken — angenommen, dass ihr Wert verstanden wird. Andererseits kann sie aber bei einem Seevolke (vom Nachbar- oder Gegenküstengebiet), das schon mit dem Meere bewandert ist und den Wert vorteilhafter Küste kennt, Expansions-Tendenzen hervorrufen, die früher realisiert werden. Weniger günstige Küsten stellen ein schwächeres Attraktionsobjekt dar. Das bezieht sich aber auch auf ihr Verhältnis zum Hinterlande. Dennoch findet auch dann „der Drang zur See“ statt, seitens des angrenzenden Binnenland-Staates, er hat aber oft eher den Charakter einer Tendenz zur Erreichung einer natürlichen Grenze bei normalem Prozess der Gebietserweiterung. Diese Tendenz kann eine (vorläufige) Genugtuung finden in der Anlehnung der Grenze an eine der Küste parallelen Hemmungslinie oder Zone, die oben erwähnt wurden. Die Unstätigkeit so entstandener Küsten-Barrieren zeigt, dass dieser Zustand nur eine vorübergehende Etappe in der territorialen Entwicklung eines kräftigen und lebensfähigen Binnenland-Staates ist, und unterstreicht die untergeordnete Rolle aller natürlichen Grenzen im Verhältnis zur Meeresküste.

Es ist noch zu bemerken, dass eine örtliche Unterbrechung eines freien Zuganges zum Meere (die aber nicht als Barriere bezeichnet werden kann) bei grösseren Staaten dort zu finden ist, wo die Küste in eine Halbinsel ausläuft. Als gut individualisierte geographische Einheit begünstigt sie territorial-politische Abgesondertheit. Aehnliche Bedeutung zeigen auch manchmal vorspringende Kontinent-Ecken.

Flüsse, die vom Hinterlande in das Küstengebiet strömen, wirken verbindend; — es sind zwar mehrere Beispiele von Strömen zu finden, die über Küsten-Barrieren quer verlaufen, es ist aber

bezeichnend, dass Lücken in manchen unvollständigen Barrieren in der Nähe des Unterlaufes grosser Flüsse sich befinden.

Vorübergehende Existenz zeigen kleine territorial-politische Gebilde, die auf das Mündungsgebiet grosser Ströme räumlich beschränkt sind und hier lokal eine Küsten-Barriere vorstellen. Den Ausgang eines natürlichen Wasser-(und Tal) Weges versperrend, sind sie — ungeachtet ihrer unbedeutenden Grösse — besonders empfindlich für den angrenzenden, das Flussgebiet umfassenden Staat. Deshalb erleiden sie starken politischen Druck vom Innern des Landes. Eine grössere Stabilität haben sie bei ev. Pufferstaatslage. Man kann sie als *Mündungs-Tampone* bezeichnen.

Geschichtliche Bedingtheit der Küsten-Barrieren.

Eine selbständige Küsten-Barriere kann entweder ein *autochtoner*, durch die Organisation örtlicher Bevölkerung entstandener Staat sein, oder ein *allochtoner*, begründet von einem fremden Element, das die bodenständige Bevölkerung unterworfen, verdrängt oder ausgerottet hat, den politischen Zusammenhang aber mit seinem Ursprungsgebiet auflöste.

Wenn ein autochtoner Barriere-Staat von demselben Volke bewohnt wird, wie der angrenzende Binnenland-Staat, so ist er von vorübergehender Existenz. Grössere Stabilität besitzt er, wenn er der Sitz eines besonderen Volkstums ist. Auch nach dem Einverleiben in ein grösseres Reich kann er politische Selbständigkeit erreichen im Moment der Schwächung dieses Reiches.

Der allochtone Barriere-Staat stützt sich auf eingewandertes staatsbildendes Element. Wenn dieses die Ortsbevölkerung verdrängt, ausrottet oder assimiliert, so gewinnt der Staat die Eigenschaften eines autochtonen, sich von ihm nur durch die Genese unterscheidend. Aehnlich wie diesem kommt ihm die Verschiedenheit der Bevölkerung gegen das Hinterland zugute.

Wenn dagegen die Macht des eingewanderten Elementes in organisatorischer und kulturell-ökonomischer Überlegenheit begründet ist, aber nicht zahlenmässiger, und der Vorgang der Assimilierung bzw. Verdrängung der autochtonen Gruppe langsamer vor sich geht als ihre kulturelle und ökonomische Emanzipation — dann erfolgt mit der Zeit die Machtübernahme seitens der örtlichen Bevölkerung die in der Mehrheit ist. Die allochtone Barriere wird zur autochtonen.

Auch für politisch unselbständige Küsten-Barrieren, die Teil-

gebiete grösserer Staatsorganismen bilden, spielt die Zusammensetzung der Bevölkerung eine wichtige Rolle. Ethnische Gemeinschaft (ursprünglich oder durch Kolonisation erfolgt) des Barriere-Gebietes mit dem Staate, dem dieses Gebiet politisch gehört, versichert der Barriere, *ceteris paribus*, grössere Dauerhaftigkeit, ethnische Gemeinschaft mit dem abgeschnürten Staate bedroht ihre Existenz.

Die Küsten-Barriere ist, als solche, ein verhältnismässig kleinräumiges Gebilde — das folgt schon aus seiner Definition. Wenn sie, als selbständige Barriere, einen besonderen Staat bildet, ist sie gewöhnlich der schwächere Partner im Vergleiche mit dem durch sie vom Meere abgedrängten Binnenstaate. Wenn sie dem Andränge desselben nicht standhält, verschwindet sie. — Wenn sie aber kräftiger ist und ihr Gebiet auf Kosten des Hinterlandes vergrössert, hört sie auf, Küsten-Barriere zu sein. Der Prozess territorialer Expansion, gleichgültig ob vom Innern des Landes gegen das Meer, oder vom Küstenlande in das Innere des Landes, führt zur Vernichtung der Küsten-Barriere.

Diese Evolution betrifft auch Küsten-Barrieren von kolonialem Typus.

Eine unselbständige Küsten-Barriere stützt ihre Existenz auf die Macht des Staates, dem sie gehört. Ausschlaggebend für ihr Schicksal ist das Verhältnis der Macht und Lebenskraft dieses Staates zu dem binnenländischen Staate dem die Barriere den Zutritt zur See einengt oder versperrt. Von grosser Wichtigkeit ist dabei das Vorhandensein oder das Fehlen des Dranges zur See seitens dieses Nachbarstaates. Sein Fehlen gibt der Barriere eine verhältnismässige Sicherheit. Es ist der Fall, wenn der angrenzende Binnenlandstaat kein Seeinteresse besitzt, infolge seiner wirtschaftlichen Struktur und der Art und Stufe seiner Kultur. Ein extremes Beispiel kann das Verhältnis zur See nomadischer Hirtenvölker sein. Auch bei rein agraren Völkern ist der Drang zum Meere schwach. Dieses Verhalten ändert sich aber mit dem Fortschritt der Kultur, mit der ökonomischen Evolution, mit dem Eintritt in weltwirtschaftliches Zusammenleben. Seit längerer Zeit ist die geschichtliche Tendenz zum Erreichen (oder Erhalten) des Zutritts zum Meere eine Regel bei grossen und lebenskräftigen Staaten, die sich in ihrer Territorial-Politik deutlich erkennen lässt. Ausnahmen sind Zeichen einer politisch-kulturellen Rückständigkeit.

Geopolitische Küsten-Barrieren erleiden also steten und wachsenden Druck von Aussen, während die sie begünstigenden Naturfaktoren an Wehrbedeutung einbüssen. Deshalb sind es in der Regel

vorübergehende Gebilde. Chancen grösserer Standhaftigkeit besitzen sie im Ausnahmefalle eines Pufferstaates oder dank dessen, dass sie zu einem mächtigen Reiche gehören — und nur so lange, währt diese Standhaftigkeit, bis das Reich stark ist. Im anderen Falle erliegen sie früher oder später dem Drange von Aussen und werden in eine grössere territorial-politische Organisation einverleibt, die zusammen das Küstenland und das Hinterland umfasst. Wenn sie von einem besonderen (einem anderen als im Hinterland) Volke besiedelt ist, das nationale Selbstbesinnung besitzt und zur politischen Selbständigkeit strebt, kann sie nochmals in Momenten politischer Umwälzungen, als autochtone Küsten-Barriere auf dem Schauplatz der Geschichte erscheinen. Diese Küsten-Barrieren, in der Regel klein und durch ihre Lage den Zugang zum Meere dem mächtigeren Nachbarn abschliessend, sind stetem Druck vom Landesinnern ausgesetzt und dadurch stets in ihrem Dasein bedroht.

(Bemerkung: Im polnischen Text der Arbeit werden die angeführten Thesen und Erwägungen mit konkreten Beispielen unterstützt).

ERKLAERUNG DER ZEICHNUNGEN.

- Fig. 1. Schema selbständiger Küsten-Barrieren: vollständig, unvollständig, unvollständig-flankiert.
 Fig. 2. Schema von Küsten-Barrieren, Koloniater Typus: (wie oben).
 Fig. 3. Schema von Küsten-Barrieren, Exklaven-Typus: normal, flankiert.
 Fig. 4. Schema flankierender Küsten-Barrieren: vollständig, unvollständig.
-

Drukarnia „ORBIS” KRAKÓW